

יחידה 4: פסחים פרק א משנה ג – זמני בדיקת חמץ,

מדריך למורה.

המשניות הקודמות עסקו בדינים הקשורים בבדיקת חמץ, בעיקר במקום שבו צריך לבדוק. המשנה שלנו חוזרת ומרחיבה במה שהמסכת פתחה בו: בזמן בדיקת חמץ.

מטרות:

1. הישג **מושגי תוכן**: התלמיד יבין את המושגים הנזכרים במשנה: שעת הביעור, ביעור חמץ.
2. הישג **לשון חכמים**: התלמיד יבין את פירוש המילים תוך המועד, לאחר המועד.
3. הישג **עיון והעמקה**:
 - א. התלמיד יבין שדעת רבי יהודה כתובה בקצרה במשנה. לדבריו, בודקים רק באחד משלושת המועדים שהוא מונה, ולא בשלושתם.
 - ב. התלמיד יבין שלדעת חכמים יש לבדוק אור ל"ד בניסן או ב"ד בניסן עצמו, ואם לא בדק יש לבדוק חמץ גם בימי חול המועד ואף לאחר החג.
 - ג. התלמיד יתבונן בנקודת המחלוקת בין רבי יהודה ורבי מאיר, ויבין את הטעם לכל דעה.
 4. הישג **מבנה**: התלמיד יארגן את משנה ג' על פי רצף כרונולוגי.

פתיחה

ראשית חשוב לקשר ליידע ממשנה א': מהו הזמן שבו יש לבדוק חמץ? מדוע בודקים דווקא אז את החמץ?

אפשר לשאול האם הדין יהיה שונה בכמה סיפורי מקרה:

הגיע אור ל"ד בניסן, ובעל הבית לא מרגיש טוב. הוא חושש שאם הוא יבדוק עכשיו חמץ הוא לא יעשה את זה כפי שצריך.

מה עליו לעשות? האם הוא יכול לבדוק גם למחרת?

כדאי לכוון את התלמידים שיהיו ממוקדי מטרה, מהי מטרת בדיקת חמץ? האם בדיקה למחרת תעשה את הצריך?

(שאלה זו מכוונת בעיקר לדברי רבי יהודה שמהם מובן שלכתחילה רבי יהודה סובר שאפשר לבדוק בכל אחד משלושת הזמנים)

אדם בדק חמץ בביתו, אך שכח שצריך לבדוק גם במכונית. הוא נזכר בכך בערב פסח. האם הוא צריך לבדוק?

ואם הוא נזכר בזה בפסח עצמו: הוא צריך לבדוק? מדוע?

ואם הוא נזכר בכך לאחר הפסח, האם הוא צריך לבדוק? מדוע?

(מקרה זה מכוון בעיקר לדברי חכמים שעוסקים במקרה של בדיעבד)

גוף השיעור

א. מושגי תוכן

כדאי לפתוח את הלימוד בקריאת דברי רבי יהודה, והבנת הזמנים שעליהם הוא מדבר: אור לארבעה עשר – התלמידים למדו במשנה א, ארבעה עשר שחרית – בוקר יום הארבעה עשר בניסן (שחרית אינה תפילת שחרית אלא הבוקר!) ובשעת הביעור – כאן להרחיב בעזרת מושגי התוכן שמופיעים בחוברת: מהו ביעור חמץ, ומשם מהי שעת הביעור (בזמן המדוייק של שעת הביעור תעסוק בהרחבה המשנה הבאה.) איך שעת ביעור חמץ קשורה לבדיקת חמץ? תראו זאת במשנה שלפנינו.

ב. הבנת פשט המשנה

משימות 1-3 עוסקות בהבנת פשט המשנה. משימה 1 נועדה שהתלמיד יקרא את המשנה פעם נוספת, הפעם במיקוד של חיפוש הזמנים. מומלץ לעשות זאת בצורה עצמאית לפני הסברת המשנה כולה. המילים הקשורות בזמן: אור ארבעה עשר, ארבעה עשר שחרית, שעת, ארבעה עשר, בתוך המועד, לאחר (ועוד) משימה 2 מארגנת את מחלוקת רבי יהודה וחכמים בציר זמן. על כל אחד מן הזמנים המופיעים בטבלה יש לומר האם אפשר לבדוק בזמן זה לפי רבי יהודה ולפי חכמים. מתוך הראיה החזותית של הזמנים יוכל התלמיד לענות על סעיף ב': מי נותן פרק זמן ארוך יותר לבדיקה.

ניתן להוריד מכאן טבלה בקובץ נפרד להדפסה לתלמידים

כיוון שמבנה המשנה מעט מורכב עבור תרשים לא נמצאת יצירת תרשים כאמד"ט במשנה זו. **בכיתות ששולטות ביצירת תרשימי כאמד"ט מומלץ ליצור תרשים ומשם לגשת למשימה 2.**

הערה חשובה: רבי יהודה וחכמים אומרים את דבריהם בצורה שונה. בעוד חכמים מדגישים שבדיקת חמץ בזמן מאוחר יותר היא אך ורק בדיעבד, רבי יהודה אינו אומר זאת. לכן נראה מדבריו שרבי יהודה לכתחילה מאפשר לבדוק בכל אחד מן הזמנים. אין צורך להסביר לתלמידים את ההבדל, אך יתכן שתלמיד יעלה זאת – שיש זמנים שלכתחילה טוב לבדוק בהם, ואילו הזמנים 'בתוך המועד' ו'לאחר המועד' הם זמנים שחכמים חייבו בהם בדיקת חמץ אך הם אינם לכתחילה.

סעיף ג2 עוסק בהבנת הסיפא של המשנה. במשפט זה ישנן מילים שאינן מוכרות לתלמיד: **'משייר'** בלשון חכמים ובלשוננו משמעה **'משאיר'**, **'בצנעא'** משמעותה **'מוסתר'**.

משימה 3 מסכמת את המחלוקת במשנה, אלו התשובות:

רבי יהודה וחכמים חלקו בשאלה על זמני בדיקת חמץ:

לפי רבי יהודה יש לבדוק חמץ באחד משלושת הזמנים: אור לארבעה עשר בניסן, בבוקר של ארבעה עשר בניסן, או עד שעת הביעור.

לפי חכמים, אם לא בדקו חמץ עד יום י"ד בניסן יש לבדוק חמץ גם בחול המועד, ואם לא בדקו בחול המועד יש לבדוק אף לאחר חג הפסח.

יש לציין שהלכה נפסקה כשיטת חכמים, ועל כן צריך לבדוק חמץ גם בפסח וגם לאחר הפסח.

ג. טעמי המחלוקת

זוהי הפעם הראשונה שהם נתקלים במחלוקת במשנה בכיתה זו. זוהי הזדמנות להפוך את התלמידים למעורבים בנלמד. התלמידים יכולים לנסות לחשוב על טעמים לכל דעה:
מדוע רבי יהודה מאפשר לבדוק רק עד שעת הביעור? למה חכמים אומרים לבדוק גם בפסח אם לא בדק?
אפשר להציב את התלמידים פעם במקום רבי יהודה ופעם במקום חכמים, בנסיון להסביר את דעתם. ייתכן ועוד לפני קריאת דברי הרב קהתי המובאים לאחר משימה 3, התלמידים יצביעו על הטעמים המופיעים בגמרא:

**אולי אם הוא יחפש חמץ בפסח הוא עלול למצוא וגם לאכול?
ומצד שני: הוא מחפש בשביל לבער אותו, מה פתאום שיאכל אותו?
ואם הוא ימצא בטעות, אז הוא עלול לאכול, לכן חשוב שיחפש!
אפשר לעזור להם בשאלות מכוונות:**

מה עלול לקרות אם אדם בודק חמץ בפסח עצמו? מה עלול לקרות אם לא בדק ולא יבדוק בפסח?
דברי הרב קהתי מובאים עם משימת אתגר בלבד, אך התלמידים מתבקשים לכתוב את הטעמים שלמדו בסיכום המשנה.

תשובה לשאלת אתגר:

רבי יהודה חושש מאיסור אכילת חמץ (שמא יאכל ממה שהוא מוצא) חכמים אינם חוששים מכך משום שכך מטרת הבדיקה היא ביעור החמץ, אז ברור שהאדם לא יאכל ממנו.

משימה 4 עוסקת בסיבה לכך שחכמים מחייבים בדיקה לאחר הפסח במקרה שלא בדק חמץ: **איסור הנאה מחמץ שעבר עליו הפסח.**

סיכום

כאן התלמידים צריכים לסכם את הדעות והטעמים להן, וכן לחזור על המושגים החשובים, כדאי לחזור עליהם בע"פ: ביעור חמץ, חמץ שעבר עליו הפסח.